

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2018»
XIII Халықаралық ғылыми конференциясы

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

XIII Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2018»

The XIII International Scientific Conference
for Students and Young Scientists
«SCIENCE AND EDUCATION - 2018»

12th April 2018, Astana

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2018»
атты XIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2018»**

**PROCEEDINGS
of the XIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2018»**

2018 жыл 12 сәуір

Астана

УДК 378

ББК 74.58

Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2018» атты студенттер мен жас ғалымдардың XIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2018» = The XIII International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2018». – Астана: <http://www.enu.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2018. – 7513 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-997-6

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 378

ББК 74.58

ISBN 978-9965-31-997-6

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2018

сияқты есептің ірі жүйелерін жуықтастыру жүргізілуде, сәйкесінше бұл жағдай жаһандануға байланысты экономиканың заманауи талаптарына жауап береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Международный стандарт финансовой отчетности (IFRS) 10 «Консолидированная финансовая отчетность», <http://online.zakon.kz>.
2. Елена Кочетова, Как исключить внутригрупповые операции.// МСФО на практике. - № 4, Октябрь 2011.
3. Надежда Юрченко, Работа по сверке данных: как получить достоверную информацию в кратчайшие сроки и с минимальными затратами.// МСФО на практике.- № 1, Январь 2012.
4. Юлия Свислоцкая, Элиминация внутригрупповых оборотов — полезные советы.// МСФО на практике.- № 10, Октябрь 2013.
5. Ван Хорн Дж.К. Основы управления финансами: Пер. С англ./ Гл.ред.сер. Я.В.Соколов – М.:Финансы и статистика, 2006. – 313-345 б.
6. Владимирова Л.П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: учебное пособие / Л.П. Владимирова.- 5-е изд., перераб. и доп.- М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2005. –83-114 б.
7. Евдокимова Н.А. Модели прогнозирования в перспективном финансовом анализе. Тюмень, Академический вестник, 2008. – 120-122 б.
8. Шеметев А.А. Самоучитель по комплексному финансовому анализу и прогнозированию банкротства;а также по финансовому менеджменту-маркетингу. – Екатеринбург:Полиграфист, 2010. – 415-455 б.
9. Шоғырландырылған есептілікті құрудың шетелдік тәжірибесі, <http://www.inform.kz>

УДК 657.6

ІШКІ АУДИТТІҢ ҰЙЫМДАСТЫРУ БАРЫСЫНДА ПРОБЛЕМАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР

Мукатаева Айзада

a.mukatayeva95@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Есеп және аудит кафедрасының магистранты,

Астана қаласы, Қазақстан Республикасы

Ғылыми жетекшісі – Жуматаева Б.А.

Қазіргі жағдайдағы компанияның ішкі аудит қызметін ұйымдастыру басқару ұйымының жоғары буынына, оның ағымдағы ісі мен қаржы-шаруашылық қызметі туралы неғұрлым нақты және деректі экономикалық ақпарат ұсынуға мүмкіндік береді, тиімді бухгалтерлік есеп жүйесін құруға және мүмкін болатын бұзушылықтардың пайда болуына кедергі жасайды, құрылымдық бөлімшелер есептерінің объективтілігі мен нақтылығын растайды, салық салуды оңтайландырады.

Соңғы жылдары ішкі аудитке деген қызығушылық артып келеді, яғни ол біріншіден, кәсіпорынның ішкі аудиті мықты да, сонымен қатар кәсіпорынның тиімділігін көтерудің бағаланбаған құралы болып табылады. Екіншіден, корпоративтік жанжалдар ішкі тексерістің және қаржылық есептіліктің құқықтық-нормативтік талаптарға сай келуіне талап етуі. Үшіншіден, мемлекетте ең басты және өте маңызды ерекшелігі аталған ол мекемедегі ішкі аудиттың болуы, негізінен бақылау мен стратегиялық жоспарлаумен айналысатын компаниядағы ортанқол менеджерлердің басқару функциясын кәсіби менеджерлерге артуы. Осыған орай компаниядағы корпаративтік басқарудағы тетіктерінің бірі ішкі аудиттың болуы компания инвесторларымен кредиторлар үшін қолайлы инвестициялық климаты пайда болады.

Осы мақаланың мақсаты компанияны басқару жүйесіндегі элемент ретінде ішкі аудиттің мәні, орны мен рөлін анықтау, ішкі аудит қызметі функциялануының міндеттері мен функцияларын дәлелдеу болып табылады.

Аудиттің сапасы туралы әңгіме салыстырмалы емес, тек абсолютті санат болуы мүмкін. Аудиттің сапасы аудиттің негізгі принциптеріне сәйкес, аудиттің мақсаттарына жету және оның алдына қойылған міндеттерді шешу жолында бір аудиторлық тексеруді басқасымен салыстыру арқылы емес, оның сипаттамаларының жиынтығы арқылы ашылады.

Аудиттің сапасы туралы бұл түсінік бәсекелестердің қызметтерімен, аудиттің қағидаттарымен (қасиеттерімен) және аудиторлық стандарттар талаптарымен салыстыру арқылы ғана емес, сонымен бірге көрсетілетін қызметтердің сапасын бағалауға мүмкіндік береді.

Компания ішіндегі процестерді басқару үшін, әрине қажет, бірақ алдымен басқару объектісі осындай тексеру үшін дайын екеніне көз жеткізу керек.

Басқару - әрдайым екінші санат болып табылады, ал сапа бақылау жүйесі, әрине, фирмааралық қатынастардың күрделі иерархиялық құрылымында қосымша болып саналады.

Мақалада ұйымдастыру мәселелері, сонымен қатар ішкі бақылау жүйесінің құрылымы мен өзарақатынасы, процесстерді формализациялау тәртібі сипатталады. Ішкі бақылау жүйесінің негізгі элементтерінің бірі ретінде бақылау процедуралар регламенті ұсынылады.

Ішкі аудит - компанияның жұмысын талдау және бағалау үшін құрылған ұйымның ішкі қызметін реттейді. Ішкі аудит рәсімдері компания қызметінің тиімділігін анықтауға мүмкіндік береді. Бұдан басқа, аудиттің бұл түрі басшыларға өз мақсаттарына қол жеткізуге және ұйымның жұмысын жақсартуға көмектеседі. Қазіргі жағдайдағы компанияның ішкі аудит қызметін ұйымдастыру басқару ұйымының жоғары буынына, оның ағымдағы ісі мен қаржы-шаруашылық қызметі туралы неғұрлым нақты және деректі экономикалық ақпарат ұсынуға мүмкіндік береді, тиімді бухгалтерлік есеп жүйесін құруға және мүмкін болатын бұзушылықтардың пайда болуына кедергі жасайды, құрылымдық бөлімшелер есептерінің объективтілігі мен нақтылығын растайды, салық салуды оңтайландырады. [1]

Ішкі аудиттің мақсаты - басшылыққа белгілі бір тапсырмаларды күнделікті шешуге көмектесу. Сыртқы және ішкі аудит арасындағы айырмашылық, біріншісі екіншісінің объективтілігі мен дұрыстығын бақылайтыны. Ішкі аудит процесінде тиімділікті талдау және басқару сапасын арттыру үшін, жүйелі тәсіл қолданылады.

Өз кезегінде халықаралық үздік тәжірибе көрсеткендей, ішкі аудит оқиғалар мен фактілерді «озуға» бағытталуы тиіс. Ішкі аудит көрнекі және жан-жақты болуы керек, ұйымның бизнес-үдерістерін тігінен және көлденеңінен ендіруі қажет. Ішкі аудитор өзінің пікірін тек қана фактілер мен оқиғалар негізінде, тексерілген және тестіленген құжаттарда ғана білдіре алады. Дәлелдемелер негізі сөзсіз, толық болуы тиіс.

Ішкі аудиттің келесі негізгі мәселесі - бүкіл ішкі аудит жүйесінің теориялық және практикалық кәсіби даярлығының жеткіліксіз деңгейі. Нәтижесінде, ішкі аудит қызметінің төмен білікті қызметкерлері жүргізетін сапасыз ішкі аудитті іске асырумен байланысты көптеген мәселелер туындайды. Тәжірибе көрсеткендей, ішкі аудиторлардың біліктілігін әрдайым жақсартуды қажет ететіндігін дәлелдейді. Сонымен қатар, жыл сайын инновацияларды ескере отырып, кең ауқымды мәселелер бойынша кәсіби даму жоспарын мақұлдау қажет. [2]

Аудиттің бизнес-үдерістерін стандарттаусыз ішкі аудитті тиімді деп есептеуге мүмкін емес. Ішкі аудиторларға Қазақстанның ішкі аудит стандарттарын қабылдағандығы нені береді? Біріншіден, стандарттар аудиторлық шараларды жүйелейді, екіншіден, стандарттар аудитті енгізу және жобалау бойынша бірыңғай талаптарды белгілейді, үшіншіден, стандарт аудиттің сапасын бағалау критерийлерін, аудиторларды дайындау тәртібін және олардың біліктілігін бағалауды анықтайды. Қазақстан Республикасындағы ішкі аудит институтын құру, ішкі аудит жүйесін дамыту кезінде өте маңызды. Қазіргі уақытта экономиканың мемлекеттік секторы ішкі аудитті жүзеге асыру үшін нормативтік-құқықтық базаны құру жөніндегі шараларды қолға алды. Сондықтан, ішкі аудит институтының әлеуеті, оның Ішкі

аудиторларының халықаралық институтымен әріптестігі және халықаралық сарапшылар халықаралық стандарттарға сәйкес ішкі аудиттің даму бағытын анықтауға көмектеседі.[3]

Өз кезегінде, халықаралық тәжірибе көрсеткендей ішкі аудиттің оқиғалар мен фактілерді “ілгерлеу” бағытын керектігін анықтайды. Ішкі аудит жан-жақты, ұйымның бизнес-үдерістерді тігінен және көлденеңінен енгізу керек.

Қазіргі уақытта кәсіпкерге тәуекелден аулақ болу ғана емес, оны алдын-ала көру керек, сонымен бірге оны ең төменгі деңгейге дейін азайтуға тырысады. Бұл үшін қызметкерлердің және жалпы алғанда, экономикалық, заңдық жұмыстарды, бухгалтерлік (қаржылық) есепке алу және есеп беруді дұрыс белгілеу арқылы компания үшін тұрақты және уақтылы бақылауды қамтамасыз ету қажет.

Ішкі аудит қызметінің дұрыс атқарылған жұмысы ұйым қызметкерлеріне, әсіресе экономикалық дағдарыс жағдайында, қолданыстағы заңнамаға сәйкес келуге тиіс, кәсіпорынның ішкі жоспарларымен, ережелерімен және рәсімдерімен әзірленген, күтпеген шығындармен байланысты тәуекелдерді уақтылы алдын-алу және азайту немесе ұйымның беделін жоғалту. [4]

Ішкі аудит қызметі сыртқы аудитпен байланысты ұйымның шығындарын азайтуға көмектеседі. Компанияның тиімділігін арттыру үшін ішкі аудитті басқару есебімен интеграциялау арқылы жетуге болады, олар бірге осындай жүйені қалыптастыруы керек, оның көмегімен ресурстарды үнемдеу үшін барлық рұқсат етілген қорларды іздестіруге және жұмылдыруға болады, технологиялық үрдістерді ұтымды ету, өндірістің, жұмыстың және қызметтердің құнын төмендету және компанияның бәсекеге қабілеттілігін арттыру.

Ішкі аудиттің ең проблемалық аспектілері:

- қажетті әдістемелік әзірлемелердің аз саны;
- ішкі аудитті реттейтін қолданыстағы нормативтік-құқықтық базаның тиімсіздігі;
- аудиторлардың тәжірибесі төмен;
- білікті кадрлардың жеткіліксіз саны;
- қажетті құжаттардың бірыңғай нысандарының болмауы;
- қызметке ішкі бақылауды автоматтандырудың жоқтығы.

Осылайша, ішкі аудит - бұл тәуекелдерді басқару, бағалау және қаржы есебінің сенімділігін растау, компанияның мүдделері мен әртүрлі пайдаланушылары үшін тұтастай тексеру және бағалауды көздейтін тәуелсіз және объективті қызметтің элементі. Сыртқы аудиттен айырмашылығы, аудитордың белгілі бір мәселе бойынша пікірін білдіру кезінде ішкі аудит қаржылық есептіліктің сенімділігін растауды қажет етеді. Бұл анықтама сондай-ақ, ішкі аудиттің әртүрлі пайдаланушылар үшін ішкі деңгейде өткізілетінін және тәуекелдерді басқару мен ұйымның тиімділігін бағалауға бағытталғанын айтуға мүмкіндік береді. Қазіргі заманғы ішкі аудит түрлі ауқымды тапсырмаларды орындай алады және жасай алады. [5]

Ішкі аудит бағалайды:

- ақпараттың дұрыстығына, заңдардың сақталуына, активтердің сақталуына, жекелеген операциялық және құрылымдық бөлімшелердің және тұтастай алғанда компанияның тиімділігі мен тиімділігіне қатысты ішкі бақылау жүйесі;

- тәуекелдерді басқарудың ұсынылған әдістеріне негізделген тәуекелдерді басқару жүйесінің тиімділігі;

- корпоративтік басқару жүйесінің корпоративтік басқару принциптеріне сәйкестігі.

Осылайша, меншік иелеріне оның барлық ішкі жүйелерінің жұмысы туралы қажетті ақпаратпен қамтамасыз ететін тиімді механизмнің рөлі-ішкі аудит қызметі болып табылады. [6]

Ішкі аудит компанияда ресурстарды жоғалтуды болдырмау, бухгалтерлік есепті тұрақтандыру және ұйымдағы қажетті өзгерістерді ұйымдастыру үшін қажет. Ішкі аудиттің келесі негізгі міселесі-қаржылық және ресурстық әлсіздігі нашарлаған ішкі аудит жүйесінің теориялық және практикалық кәсіби даярлығының жеткіліксіз деңгейі. Қазақстанда ішкі

аудиттің дамуы қолжетімді ақпарат болмауына кедергі келтіреді және ішкі аудитке меншік иелерінің мүддесін білдірмейді.

Қазақстанда бұрынғыдай ішкі аудит тарихи бақылау және аудит түрде қабылданады. Сондықтан бүгінгі күні аудит қиындықтармен соқтығысады. Тіпті “ішкі аудит” функциясы бар компанияларда халықаралық үлгілерге сәйкес дамып келе жатса да, аудиторлық жобаның елеулі тәуекелдерінің бірі ішкі аудиторлардың жұмысына негізсіз көзқарас болып табылады. Бұл саладағы реформа процесі қарқынды дамып жатқан жоқ.

Қорытындылай келе, нарықтық қатынастарды қалыптастыру мен дамытудың қазіргі жағдайында ішкі аудиттің мүмкіндіктерін көрсету және компаниялардың иелеріне де, басқарушыларға да қажеттілігін дәлелдеу үшін үлкен мүмкіндіктер бар екенін атап өткен жөн. Ішкі аудит бөлімі ұйымдастырылған кезде компания басшылығы бизнес тиімділігін арттыру және жаңа биіктерге жету үшін қуатты құралға ие.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Внутренний аудит в современной системе корпоративного управления компанией»// Москва, 2017 г.
2. Денис Самыгин, Николай Барышников «Методика аудиторской проверки. Процедуры, советы, рекомендации» // Инфра-М 2015 г.
3. Олег Крышкин, // «Настольная книга по внутреннему аудиту. Риски и бизнес-процессы» // Альпина Паблишер 2015 г.
4. Абленов Д.О. //Аудит: теория и практика: учебник. – Алматы: Экономика, 2005. С. 330-335.
5. Барышников Н.П. //Организация методика проведения общего аудита. – Москва, 2000. С. -156-177.

УДК 378.7

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ АУДИТ – «ЖАСЫЛ ЭКОНОМИКАНЫ» ДАМУ ТҮРІНДЕ

Мухамедгалиев Диас Кенжеболатович

dmukhamedgaliyev@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Есеп және аудит» 2 курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Кайранбеков Б.О.

Қазіргі кезде Қазақстан Республикасында экологиялық менеджмент жүйесін жетілдіру және қоршаған ортаны қорғау – өзекті мәселелердің бірі, сондықтан да мемлекет тарапынан кәсіпорындардың қызметіне кезең сайын экологиялық аудит жүргізу қажет шаралардың маңыздысы болып табылады. Алғашқы экологиялық аудит жүйесі АҚШ фирмаларында ХХ ғ. 70 жылдары сол кезеңдегі американдық қоршаған ортаны қорғау заңнамасындағы талаптарды орындау үшін қолданылды. 80 жылдар аяғында кейбір компаниялар заңнамадағы талаптардан да қатаң көрсеткіштерге де жетті.

Белсенді экологиялық менеджмент сияқты белсенді экологиялық аудит сол кезден бері АҚШ компаниялары стратегиясында жоғары орынды алып, еуропалық фирмалардың сенімінен шықты. Экологиялық аудит кәсіпкерлік стратегиясына және өндірістік үрдістің негізгі параметрлеріне сатылап қатаң экологиялық талаптар ендіруге мүмкіндік беретін әдістеме ретінде қаралады.[1]

Экологиялық аудит – ішкі фирмалық экологиялық әлеует пен әлеуетті экономикалық тәуекелді жүйелі тексеру үшін қажет құрал.

Бұл аудиттің басты қызметтері: